

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/26/68-72>

Asya Mehbaliyeva
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti
nesrin.91@mail.ru

MÜASİR KORPORATİV İDARƏETMƏ MODELLƏRİ NƏZƏRİYYƏSİ

Xülasə

Müasir iqtisadiyyatda korporasiyaların və korporativ münasibətlərin inkişafı korporativ idarəetmənin də inkişafını və təkmilləşdirilməsini tələb edir. Korporativ idarəetmənin inkişafı müasir korporativ idarəetmə modellərinin meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur. Müasir korporativ idarəetmə modellərini izah etməzdən əvvəl korporativ idarəetmə anlayışının qısa izahını verməyi məqsəduyğun hesab edirik. Müasir şəraitdə şirkətin muzzdlu menecerlərlə səhmdarlar və digər maraqlı tərəflər arasında qarşılıqlı münasibətlər sistemi məhz korporativ idarəetmə sistemi kimi çıxış edir. Korporativ idarəetmə modelləri arasında əsas model kimi ingilis-amerikan və alman modelləri fərqləndirilir. Dünyada gedən qloballaşma prosesləri korporativ münasibətlərin Amerika sxeminin təzahürüdür. Korporativ idarəetmənin və korporativ münasibətlərin inkişafı korporativ idarəetmə modellərinin də inkişafı və təkmilləşdirilməsini şərtləndirir.

***Açar sözlər:** anqlo, iqtisadiyyat, korporativ, menecer, idarəetmə sistemi*

Asya Mehbaliyeva
Azerbaijan Cooperation University
nesrin.91@mail.ru

Theory of modern corporate management models

Abstract

The development of corporations and corporate relations in the modern economy requires the development and improvement of corporate governance. The development of corporate management has led to the emergence of modern corporate management models. Before explaining modern corporate governance models, we consider it appropriate to give a brief explanation of the concept of corporate governance. In modern conditions, the system of mutual relations between the company's hired managers and shareholders and other interested parties acts as a corporate governance system. Among corporate management models, Anglo-American and German models are distinguished as the main model. Globalization processes in the world are a manifestation of the American scheme of corporate relations. The development of corporate management and corporate relations requires the development and improvement of corporate management models.

***Keywords:** anglo, economy, corporate, manager, management system*

Giriş

Müasir iqtisadiyyatda korporasiyaların və korporativ münasibətlərin inkişafı korporativ idarəetmənin də inkişafını və təkmilləşdirilməsini tələb edir. Korporativ idarəetmənin inkişafı müasir korporativ idarəetmə modellərinin meydana gəlməsinə səbəb olmuşdur. Müasir korporativ idarəetmə modellərini izah etməzdən əvvəl korporativ idarəetmə anlayışının qısa izahını verməyi məqsəduyğun hesab edirik. Müasir şəraitdə şirkətin muzzdlu menecerlərlə səhmdarlar və digər maraqlı tərəflər arasında qarşılıqlı münasibətlər sistemi məhz korporativ idarəetmə sistemi kimi çıxış edir. Korporativ idarəetmə biznesin təşkilati-hüquqi formasının idarə olunması, təşkilati strukturların optimallaşdırılması, qəbul olunmuş məqsədlərə müvafiq olaraq kompaniyanın firmalararası və firmadaxili münasibətlərinin qurulmasıdır (yaradılmasıdır). Dar mənada korporativ idarəetmə dedikdə şirkətin menecmentini səhmdarın maraqlarına əsasən fəaliyyət göstərməyə istiqamətləndirən qayda və stimullar sistemi nəzərdə tutulur. Geniş mənada korporativ idarəetmə

dedikdə şirkətin fəaliyyəti ilə bağlı olan iqtisadi subyektlər arasında sosial-iqtisadi, təşkilati-hüquqi və idarəedici münasibətlər sistemi nəzərdə tutulur (Axundov, 2001: 57). Korporativ idarəetmənin başlıca funksiyası - mülkiyyətçilərin, başqa sözlə, korporasiya təşkil edən maliyyə resurslarının maraqları çərçivəsində korporasiyanın işinin təmin olunmasıdır. Beynəlxalq səviyyədə müasir korporativ idarəetmənin ingilis-amerikan, alman və yapon modelləri fərqləndirilir. Bu modellərin hər biri özünəməxsus formada müəssisələrin idarə edilməsini və səhmdarlarla (mülkiyyətçilərlə) idarəedicilər arasındakı münasibətlərin tənzimlənməsini həyata keçirir (Menkyu, 2009: 327). Anqlo - Amerikan modeli. Bu model ABŞ, Kanada, Böyük Britaniya, Avstraliya və Yeni Zenlandiya korporasiyalarında geniş yayılmışdır.

Anqlo-Amerikan modelinin hakim iştirakçıları kimi direktorlar, səhmdarlar (başlıca olaraq institusional investorlar), hakimiyyət strukturları, birjalar, özünü-tənzimləmə təşkilatları, korporativ idarəetmə və vəkalət üzrə səsvermə məsələləri üzrə korporasiya və səhmdarlara məsləhət xidmətləri (konsultasiya) təqdim edən konsaltinq firmaları çıxış edirlər. Bu modelin üç əsas iştirakçıları mövcuddur: menecerlər (idarəedənlər), direktorlar (direktorlar soveti və ya şurası) və səhmdarlar. Müharibədən sonrakı mərhələdə Böyük Britaniya və ABŞ-da individual (şəxsi) investorlarla müqayisədə institusional investorların sayının artımı müşahidə olunmağa başlanmışdır (Məmmədov, 2009: 87). Bu artım onların nüfuzunun güclənməsinə gətirib çıxardı. Öz növbəsində hüquqi dəyişikliklərə səbəb oldu, bu isə onları korporativ münasibətlərin iştirakçılarına çevirdi. Böyük Britaniya və ABŞ korporasiyalarının Direktorlar Şurasının tərkibinə “daxili” (“insayderlər”) və “xarici” (“autsayderlər”) üzvlər daxildir. İnsayder ya korporasiyada işləyən (fəaliyyət göstərən) şəxsdir (menecer, icraçı və ya işçi), ya da ki, korporasiyanın idarə olunması ilə sıx əlaqədar olan şəxsdir. Autsayder isə birbaşa olaraq korporasiya və onun idarə olunması ilə əlaqəli olmayan şəxsdir. “İnsayder” sözünün sinonimi isə “icraçı olmayan direktor” və ya “müstəqil direktor” ola bilər. Adətən, Direktorlar Şurasının sədri və Baş icraçı direktor kimi eyni şəxs çıxış edir. Bu isə tez - tez müxtəlif sui - istifadə hallarına, hakimiyyətin bir şəxsin əlində (məsələn, Direktorlar Şurası eyni zamanda sədr və baş icraçı direktor vəzifəsini yerinə yetirən bir şəxs tərəfindən nəzarət olunur) və ya bir qrup şəxslərin əlində cəmləşməsinə (məsələn, Direktorlar Şurası yalnız “insayder”-lərdən ibarətdir) gətirib çıxarır. Direktorlar Şurası və idarəedici digər səhmdarların maraqlarını nəzərə almadan uzun müddət ərzində hakimiyyəti əldə saxlamağa çalışırlar (Hüseynov, 2009: 97). Hal - hazırda həm amerikan, həm də ingilis korporasiyaları Direktorlar Şurasına daha çox sayda müstəqil direktorlarını daxil etməyə çalışırlar.

Anqlo - amerikan modelini reallaşdıran bütün ölkələrdən daha çox ABŞ - da informasiyanın açıqlanmasının ən sərt normaları tətbiq edilir. Ən müxtəlif informasiyaları nəşr etməli olan ABŞ korporasiyaları ilə müqayisədə anqlo - amerikan idarəetmə modelindən istifadə edən digər ölkələrdə informasiyanın nəşr olunmasına tələblər bir qədər mülayimdir. Səhmdarların illik ümumi iclasının gündəliyinə və ya illik hesabatına aşağıdakı məlumatlar daxil edilməlidir: - hər rüb üzrə maliyyə məlumatları; - kapitalın strukturu haqqında göstəricilər; - təyin olunmuş direktorların keçmiş fəaliyyəti haqda arayış (adları, tutduğu vəzifələri, korporasiya ilə münasibətlər, korporasiya səhmlərinə sahib olmaları daxil olmaqla); - icraçı direktorlara ödənilən əmək haqqının (mükafatların) həcmi, eləcə də daha yüksək ödənişli rəhbərlərin (adları mütləq qeyd olunmalıdır) beşindən hər birinə ödənilən mükafatlar haqda məlumat; - 5% - dən çox səhm kapitalına sahib olan bütün səhmdarlar haqda məlumat; - mümkün birləşmə (qovuşma) və ya yenidən təşkil haqda məlumat; - audit yoxlamaları üçün dəvət olunmuş kompaniya və ya şəxslərin adları. Anqlo - amerikan modelindən istifadə edən Böyük Britaniyada və digər ölkələrdə informasiyanın nəşr olunmasına tələblər analojidir. Lakin, hesabat hər yarımil üzrə təqdim olunur və bir qayda olaraq maliyyə informasiyası və təyin olunmuş direktorlar haqqında məlumat daxil olmaqla hər kateqoriya üzrə təqdim olunan məlumatlar (göstəricilər) azalır (İmranov, 2007: 67-69). Alman modeli. Bu model alman və avstriya korporasiyalarında istifadə olunur. Bu modelin bəzi elementləri Hollandiya və Skandinaviyada da mövcuddur. Bundan başqa, Fransa və Belçikanın bəzi korporasiyaları da alman modelinin elementlərini tətbiq etməyə başlamışlar. Alman modelinin reallaşmasında banklar mühüm rol oynayır, belə ki, onlar korporasiyanın uzunmüddətli səhmdarları hesab olunurlar. Bank

nümayəndələri Direktorlar Şurasına seçilir. Bankın Direktorlar Şurasındakı nümayəndəliyi daimidir. Bank səhmdarların ümumi illik iclasında səhmdar və kreditor, qiymətli kağızların və borc öhdəliklərinin emitenti, səsverən agentı və depozitari kimi çıxış edir. Nəzərə alsaq ki, alman modelində Direktorlar Şurası 2 palatalı orqan kimi çıxış edir. Əsas iştirakçıların tərkibinə ayrılıqda hər iki palata daxildir: İdarəedici və Müşahidə Şurası. İdarəedici (icraedici) Şura korporasiyanın menecerlərindən, Müşahidə Şurası isə işçilərin nümayəndələrindən, korporasiya işçilərindən və səhmdarlardan ibarətdir. Hər iki palata ayrılıqda fəaliyyət göstərir. Bir şəxs eyni zamanda İcraedici və Müşahidə Şurasının tərkibində iştirakına icazə verilmir. Müşahidə Şurası idarəetməni təyin edir və ləğv edir, rəhbərliyin qərarlarını təsdiq edir və idarəediciyə məsləhətlər verir. Müşahidə Şurasının sayı qanunla müəyyən edilir. Kiçik olmayan korporasiyalarda (500 nəfərdən az) səhmdarlar bütöv Müşahidə Şurasını seçirlər. Orta korporasiyalarda (korporasiyanın həcmi fondların və vəsaitlərin ölçüsündən və işçilərin sayından asılı olur) 9 nəfərdən ibarət Müşahidə Şurasının üçdə birini işçilər təyin edirlər. Böyük korporasiyalarda işçilər 20 nəfərdən ibarət Müşahidə Şurasının yarısını təyin edirlər (seçirlər).

Almaniyada başlıca səhmdarlar korporasiyalar və banklardır. Almaniyada korporasiyaçılar həmçinin səhmdarlar hesab olunurlar və digər korporasiyalarda uzunmüddətli qoyuluşlara malik ola bilərlər. Digər korporasiyalar qismində öz aralarında qarşılıqlı asılı olmayan müəyyən korporasiyalar qrupu çıxış edir (kommersiya və ya istehsal). Alman modelində bank bir neçə rol oynayır: - Səhmdar və kreditor kimi; - Qiymətli kağızların və borc öhdəliklərinin emitenti kimi; - Səhmdarların illik ümumi iclaslarında depozit sahibi və səsvermədə iştirak edən agent kimi; Xarici investorlar son vaxtlaradək alman modelinə əhəmiyyətli təsir göstərmirdilər, lakin hazırki dövrdə isə onların rolu yüksəlir. Almaniyada informasiyanın nəşr olunmasının olduqca sərt qaydaları işlənilib hazırlanmışdır (Kataeva, 2009: 135). Korporasiyalar illik iclasda və ya illik hesabatda aşağıdakı informasiyanı nəşr etdirməlidirlər: - hər yarım il üzrə maliyyə hesabatı; - kapitalın strukturu haqqında məlumat; - Müşahidə Şurasına namizədlərin hər biri haqqında məhdud informasiya (adı və soyadı, ünvanı, iş yerlərinin adı və tutduğu vəzifələr); - İdarəedici və Müşahidə Şurası üzvlərinə ödənilmiş mükafatlar haqqında məcmu informasiya; - korporasiyanın səhmlərinin 5% - dən çoxuna sahib olan səhmdarlar haqqında məlumat; - mümkün birləşmə və ya yenidən təşkil haqqında informasiya; - nizamnaməyə təklif olunan düzəlişlər; - audit yoxlaması üçün dəvət olunan kompaniya və ya şəxslərin adları. Yapon modeli. Yapon modeli yapon ənənələrinə müvafiq olaraq yapon praktikası əsasında işlənilib hazırlanmışdır, buna görə də yalnız Yaponiyada yayılmışdır.

Korporativ idarəetmənin yapon sistemi çoxşaxəlidir və hakim bank və maliyyə - istehsal şəbəkəsi ətrafında formalaşır. Əsas bank və keyreçu - yapon modelinin bir - birini tamamlayan 2 müxtəlif elementləridir. Praktik olaraq bütün yapon korporasiyaları öz əsas bankları ilə sıx münasibətlərə malikdir. Bank öz korporativ müştərilərinə kreditlər təqdim edir və səhmlərin, istiqrazların, hesabatların aparılması və konsaltinq xidmətlərinin buraxılışı üzrə xidmətlər göstərir. Əksər yapon korporasiyaları onlarla əlaqədar olan korporasiya şəbəkələri ilə sıx maliyyə əlaqələrinə malikdirlər. Belə şəbəkələr ümumi borc və səhmdar kapitalı, ticarət malları, xidmətlər və qeyri - rəsmi işgüzar müqavilələri ilə xarakterizə olunurlar. Bunlar yuxarıda qeyd olunduğu kimi "keyreçu" adlandırılır. Dövlət iqtisadi siyasəti həmçinin, Yapon səhmdar cəmiyyətlərinin idarə olunmasında hakim rol oynayır. XX əsrin 50 - ci illərindən etibarən yapon hökuməti yapon korporasiyalarına (südanlar) kömək göstərilməsinə yönəldilən aktiv iqtisadi siyasət həyata keçirir. Bu siyasət korporasiyanın çətin maliyyə vəziyyətinə düşmüş halında hökumətin korporasiya şurasında rəsmi və qeyri - rəsmi nümayəndəliyini nəzərdə tutur. Yapon modelinin əsas (hakim) iştirakçıları: əsas bank, korporasiya (affilləmiş) ilə əlaqəli korporasiya və ya keyreçu, idarəetmə və hökumət. Yaponiyada səhm bazarı maliyyə təşkilatları və korporasiyaların əlində cəmləşmişdir. Müharibədən sonrakı mərhələdə Yaponiyada institusional səhmdarların sayı nəzərə çarpacaq dərəcədə artmışdır. 1990 - cı ildə maliyyə təşkilatları (sığorta kompaniyaları və banklar) yapon fond bazarının təxminən 43% - nə, korporasiyalar (maliyyə təşkilatları istisna olmaqla) 25%- nə, xarici investorlar isə 3% - nə sahib olmuşlar. Yapon korporasiyalarının Direktorlar Şurası təcrübə olaraq daxili iştirakçılardan -

icraçı direktorlardan, korporasiyanın iri şöbə rəhbərlərindən və digər baş idarəedicilərdən ibarətdir (Qeybullayev, 2000: 96).

Yapon korporasiyalarının Direktorlar Şurasının tərkibinin sayı bir qayda olaraq ingilis-amerikan və alman modelləri ilə müqayisədə daha çoxdur. Orta yapon korporasiyalarının şurası 50 nəfərdən ibarət olur. Korporasiya gəlirlərin həcmi cari dövr ərzində azalarsa, əsas bank və keyreçu üzvləri direktorları azad edə və öz namizədlərini təyin edə bilərlər. Yapon modelinə xas digər bir xüsusiyyət - korporasiyanın Direktorlar Şurasının müxtəlif nazirliklərin istefaya çıxmış məmurlarının və təsisatlarının təyin olunmasıdır. Məsələn, Maliyyə Nazirliyi öz istefaya çıxmış məmurunu Bankın Direktorlar Şurasına təyin edə bilər.

Yaponiyada informasiyanın nəşr olunmasına tələblər olduqca səthidir. Korporasiyalar özləri haqqında əsasən aşağıdakı məlumatları verirlər: - maliyyə informasiyası (hər yarımil üzrə); - kapitalın strukturu haqqında məlumat; - Direktorlar Şurasına namizədlərin hər biri haqqında (adı, soyadı, tutduğu vəzifələr, korporasiya ilə münasibətlər, korporasiyanın səhmlərinə sahib olma); - mükafatlar haqqında məlumatlar, (başlıca olaraq Direktorlar Şurasının üzvlərinə və icraçı işçilərinə ödənilən iri məbləğlər); - ümumi qovuşma və yenidən təşkil haqda məlumatlar; - nizamnaməyə təklif olunan dəyişikliklər; - auditor yoxlamaları üçün dəvət olunmuş şirkət və şəxslərin adları. Modellərin müqayisəli təhlili. Anqlo - amerikan modelində səhmdarların mütləq razılığını tələb edən 2 əsas fəaliyyət fərqlənir - direktorların təyin olunması və auditorların seçimi. Yapon korporasiyalarında səhmdarların razılığını tələb edən adi məsələlər sırasına aşağıdakılar daxildir: dividendlərin ödənilməsi və vəsaitlərin bölüşdürülməsi; Direktorlar Şurasının seçilməsi və auditorların təyin edilməsi. Bundan başqa, səhmdarların razılığı olmadan korporasiya kapitalına aid məsələləri həll etmək, nizamnaməyə düzəlişlər və əlavələr etmək, direktor və auditorların işdən çıxarılma haqlarını ödəmək, direktor və auditorlara ödənilən mükafatların maksimal həddini artırmağa icazə verilmir. Böyük Britaniya və ABŞ arasında çox vacib bir fərq mövcuddur: ABŞ - da səhmdarlar Direktorlar Şurasına təqdim olunan dividendlərin həcminə görə səs vermək hüququna malik deyillər, Böyük Britaniyada isə əksinə, bu məsələ səsverməyə qoyulur.

Anqlo - amerikan modelində səhmdarlar illik iclasların gündəliyinə təkliflər etmək hüququna malikdirlər. Səhmdarların təklifləri adlandırılan bu təkliflər bir qayda olaraq korporasiyanın fəaliyyətinə aid olmalıdır (toxunmalıdır). Korporasiyanın kapitalına 10% - dən çoxuna sahib olan səhmdarlar səhmdarların növbədən kənar (fövqəladə) iclasını çağırmaq hüququna malikdirlər. Anqlo - amerikan modelində korporasiyanın və korporativ idarəetmənin fəaliyyətinə institusional investolar və müxtəlif maliyyə mütəxəssisləri nəzarət edirlər. Yapon və Alman modelində bu funksiyaların əksəriyyətini bir qayda olaraq bir bank həyata keçirir. Başqa sözlə bu modellərdə korporasiya və onun əsas bankı arasında möhkəm (sıx) qarşılıqlı əlaqə mövcuddur. Alman modelində banklar korporasiyanın uzunmüddətli səhmdarları hesab olunurlar. Yapon modelində müvafiq olaraq bank nümayəndələri Direktorlar Şurasını seçirlər. Ancaq, bank nümayəndələrinin yalnız böhran hallarında şuraya cəlb olunduğu yapon modelindən fərqli olaraq, alman modelində korporasiyalarda bankların şuradakı nümayəndəliyi daimidir. Alman modelinin 3 başlıca xüsusiyyəti onu digər modellərdən fərqləndirir. Bunlardan ikisi - Direktorlar Şurasının tərkibi və səhmdarların hüquqlarıdır. Birincisi, alman modeli İdarəedici (İcraedici Şura - korporasiya məmurları, yəni daxili üzvlər) və Müşahidəedici Şuradan (korporasiya işçiləri və səhmdarların, işçilərin nümayəndələri) ibarət 2 palatalı şurayı nəzərdə tutur. İkincisi, Müşahidə Şurasının say tərkibi qanunvericiliklə təyin olunur və səhmdarlar tərəfindən dəyişdirilə bilməz. Üçüncüsü, alman modelindən istifadə edən Almaniyada və digər ölkələrdə səsvermə sahəsində səhmdarların hüquqlarında məhdudiyətlər qanuniləşdirilmişdir, başqa sözlə səhmdarın sahib olduğu və bir qayda olaraq səhmlərin sayından fərqli olan səs sayı məhdudlaşdırılır (Yahudov, 2002: 115). Almaniyada informasiyanın nəşr olunması qaydaları ABŞ-da qəbul olunan qaydalardan fərqlənir. Məsələn, maliyyə informasiyası ABŞ-da olduğu kimi hər rüb üzrə yox, hər yarımildə nəşr olunur. ABŞ-dakı individual məlumatlardan (şəxsi göstəricilərdən) fərqli olaraq Müşahidə Şurasının üzvləri və korporasiyadakı səhm payları haqqında məlumat verilmir, direktorlar və menecerlərə təqdim olunan mükafatlar haqqında məcmu məlumat təqdim olunur. Yaponiyada informasiyanın nəşr

olunması prosesi dünyada ən sərt hesab olunan amerikan modelindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Yaponiyada maliyyə informasiyası hər yarımil üzrə, ABŞ - da isə hər rüb üzrə təqdim olunur; Yaponiyada idarəedici və direktorlara ödənilən mükafatların məcmu məbləği təqdim olunur, ABŞ - da isə hər şəxs üzrə ayrılıqda birləşdirilir. Bu həm də iri sahibkarların siyahısına aid edilir: səhm paketinə malik olan səhmdarların - 5%- dən çoxunu təşkil etdiyi ABŞ-dan fərqli olaraq, Yaponiyada bu - 10 iri səhmdardan ibarətdir. Bundan başqa amerikan və yapon mühasibat standartları arasında nəzərə çarpan fərqlər mövcuddur. Həmçinin alman və amerikan maliyyə hesabatları standartları arasında da fərqlər mövcuddur. Alman modelinin maliyyə hesabatının başlıca fərqi ondadır ki, alman korporasiyalarına əhəmiyyətli dərəcədə böyük bölüşdürülməmiş mənfəət əldə etməyə icazə verilmir, bu isə korporasiyaya öz dəyərini ucuzlaşdırmağa imkan verir. Yapon modeli səhmdarların tərkibində müxtəlif korporasiyaların və bankların yüksək faizi ilə xarakterizə olunur. Bank sistemi korporasiyalarla sıx əlaqələrin mövcudluğu ilə fərqlənir. Xarici investorların yapon korporasiyalarındakı payı minimaldır, baxmayaraq ki, digər ölkələrdən olan səhmdarların kiçik sayı yapon sistemi və xarici səhmdarlar üçün daha rahat bir vəziyyətə gətirib çıxarırdı. Yapon modelinin iştirakçıları arasındakı qarşılıqlı təsir Anqlo - amerikan modelindəki kimi güc balansının yaradılmasına deyil, işguzar əlaqələrin qurulmasına yönəldilmişdir.

Nəticə

Yuxarıda qeyd olunan korporativ idarəetmə modelləri arasında əsas model kimi ingilis-amerikan və alman modelləri fərqləndirilir. Dünyada gedən qloballaşma prosesləri korporativ münasibətlərin Amerika sxeminin təzahürüdür. Korporativ idarəetmənin və korporativ münasibətlərin inkişafı korporativ idarəetmə modellərinin də inkişafı və təkmilləşdirilməsini şərtləndirir.

Ədəbiyyat

1. Axundov, M. (2001). "Strateji idarəetmə". Bakı, 207 s.
2. Menkyu, Q. (2009). "Ekonomiksin prinsipləri". Bakı, 794 s.
3. Məmmədov, S. (2009). İdarəetmənin əsasları. Bakı, 230 s.
4. Hüseynov, T. (2009). Firmanın iqtisadiyyatı. Dərslük. Bakı, 588 s.
5. İmranov, A. (2007). "Menecment" dərslük. Bakı, 268 s.
6. Kataeva, B. (2009). "Kreativ menecer: Uğur strategiyası". Tərcümə. Bakı, 225 s.
7. Qeybullayev, Q. (2000). İdarəçiliyin-menecmentin əsasları. Bakı, 184 s.
8. Yahudov, X. (2002). "Müəssisənin iqtisadiyyatı". Bakı, 245 s.

Göndərilib: 10.06.2023

Qəbul edilib: 16.08.2023